

Kommentar til Weekendavisen: Før 9. April - og efter

Reaktionerne på statsministerens kritik af samarbejdspolitikken under besættelsen er bemærkelsesværdige. Frankrig måtte gøre op med Vichy-regimet og franske myndigheders samarbejde med tyskerne som et fundament for fremtidens politik. Det var langvarigt og smerteligt, men det skete. Hvorfor skulle Danmark være anderledes, være fritaget for kritisk selvransagelse? Alle dengang vidste jo, at samarbejdet var opportunistisk og derfor moralsk forkasteligt. Det viste søfolkene. At mange som Vichy-folkene opfattede tilpasningen som nødvendigt i situationen burde ikke have hæmmet en senere dybdegående diskussion, selvom Christmas Møller ikke var en De Gaulle.

Man kan med en stille undren konstatere, at kritikken af statsministerens angreb på danskernes pragmatisk amoralske og opportunistiske optræden under krigen kommer fra politikere, der normalt klart og ubetinget understreger kravet om etisk forsvarlig optræden i både indenrigs- og i international politik. Den danske samlingsregerings og danske organisationers frivillige samarbejde med besættelsesmagten gik langt ud over, hvad folkene i mange andre besatte lande nedværdigede sig til. Dette brede samarbejde placerede landet som opportunistisk selvtjenende associeret med ondskaben. Danmarks bidrag til Hitlers krigsførelse var ikke kun en kanariefugls sang.

Kritikken af Danmarks og danskeres optræden bør føres tilbage til starten af den 2. Verdenskrig. Landet valgte allerede da en politisk linie, der logisk blev fortsat, efter dets neutralitet var kommet under Værnemagtens beskyttelse. Det var i de syv måneder fra september 1939, at Danmark i første omgang svigtede. Det var derfor bekvemt, at Den parlamentariske Kommission efter befrielsen koncentrerede sig op begivenhederne umiddelbart før tyskerne kom: perioden, hvor der ikke længere var noget at gøre. Efter risikoen for overfaldet tegnede sig i begyndelsen af april, kunne landet ikke have opnået andet end flere tab og ødelæggelser ved at have forsøgt at forsvare neutralitet og national ære på en lidt mere overbevisende vis. Dansk improviseret militær indsats kunne ikke påvirke begivenhedernes forløb.

Dette betyder dog ikke, at dette forløb hele tiden var givet. Den tyske operation mod Norge, der ledte til angrebet på Danmark, var kompliceret og særdeles risikabel, og succes byggede i en usædvanlig grad på held, på at alt gik uden friktion lige efter planen. Der var ud over den tyske flåde og flystyrker kun få kvalificerede styrker til rådighed i disse måneder. Både de tyske militære ledere og Hitler forventede, at den lige foranstående angrebskrig mod Frankrig ville blive ekstremt vanskelig og langvarig og kræve alle nationens ressourcer. Danmark valgte imidlertid, på grund af regeringens grundlæggende fejlopfattelse af sine militære muligheder, at gøre den vanskelige tyske operation mulig.

Rødderne var de danske nøglepolitikeres ideologisk betingede mistolkning af et lille lands militære styrkers muligheder. Misforståelsen blev først formuleret i Det radikale Venstres forsvarsprogram i 1905: En småstats militære midler ville aldrig opnå andet overfor en stormagt end at markere statens suverænitet og neutralitet. Derfor var egentlige forsvarsstyrker og forsvarsforberedelser et unødvendigt spild af penge. Deres eksistens og forsvarsforberedelser ville af stormagten blive set som en uvenlig optræden, hvilket derfor kunne medvirke til at fremprovokere et angreb. Hvis angrebet kom, ville styrkerne forberedelser og forsvarsindsats blot lede til unødvendige ødelæggelser, tab og lidelser før det nederlag, der under alle omstændigheder ville komme.

Programmets forfatter, Peter Munch, var forsvarsminister under 1. Verdenskrig, hvor Danmarks betydelige sikringsstyrke udgjorde en væsentlig militær støtte til landets markering af neutral hensigt. Men han lærte intet. Hans holdning hindrede ham derefter i at forstå den stille overbevisende virkning af det lille lands

forsvarsforberedelse på selv en stormagt, når denne er krigsførende og derfor fuldt engageret. Småstatens indsats bliver kun utilstrækkelig, hvis stormagten føler sig tvunget til at finde tilstrækkelige styrker til at overvælde forsvaret på grund af krigens forløb og strategisk nødvendighed.

Munchs dominerende rolle i dansk sikkerheds- og forsvarspolitik i slutningen af 1930-erne gjorde, at hans ideologisk baserede snæver- og fejlsyn kom til at dominere dansk krise- og neutralitetspolitik, da 2. Verdenskrig brød ud. Yngre socialdemokrater, herunder først og fremmest Hedtoft og H.C. Hansen, havde en anden forsvarspolitisk opfattelse, men partiledelsen lod sig fra 1937 dominere af den radikale udenrigsminister.

Kombinationen af socialdemokraters afsky-reaktion på verdenskrigens myrderier, det radikale venstres forsvarsopfattelse og til sidst 30-ernes dybe økonomiske krise havde medført en betydelig reduktion af værnene i mellemkrigstiden. På trods af de yngre socialdemokraters erkendelse og indsats, blev forsvaret ikke forbedret efter Hitlers magtovertagelse i 1933. Munchs tunnelsyn og position i regeringen hindrede dette. 1937-forsvarsordningen bragte kun mindre forbedringer af 1932-ordningen, der var præget af landets krise. Men selv med de meget begrænsede styrker, som landet rådede over i 1939, var der i realiteten intet i vejen for, at regeringen i august-september kunne have retableret 1. Verdenskrigs kombination af neutralitetssikring og forberedelser for at imødegå og om muligt hindre, at en invasionsstyrke kunne anvende dansk infrastruktur.

Sikringsstyrken i 1914-18 forsøgte at hindre, at de krigsførende fik rådighed over København som base. Flåden var klar til at imødegå, at indre danske farvande blev anvendt som bunkringsstationer, d.v.s. logistiske "baser", og som operationsområde for fremmede krigsskibe. Hæren var klar til at hindre anvendelsen af Esbjerg som en "indfaldsport" for et allieret angreb mod Nordtyskland. Og værnene var generelt klar til at hindre, at dansk infrastruktur (jernbaner, havne og færger) faldt intakt i de krigsførendes hænder.

Specielt hæren var fra slutningen af 1930-erne klar over, at det nu først og fremmest var Nordjyllands egnethed som luftmilitært baseområde, der skabte risiko for en alvorlig krænkelse af neutraliteten, om end man ikke forudså, at det var en kamp om Norge, der ville gøre denne betydning til et akut problem. Flåden så sin neutralitetsforsvarsrolle som den havde været i 1914-18.

Danmarks uddannede og udrustede hær-, marine og flystyrker var i 1939 tilstrækkelige til igen at overvåge og markere dansk neutralitet ved kyster, grænsen, i farvandene og nu også i luftrummet. I modsætning til under 1. Verdenskrig var styrkerne ganske vist ikke længere stærke nok til at forsøge egentlige forsvarsoperationer, men de var tilstrækkelige til at danne en bevægelig neutralitetsmarkering i Sønderjylland og til som i 1914-18 at sikre kommunikationsnøglepunkter som havne, broer og nu lufthavne. Hæren havde i 1930-erne løbende opdateret samarbejdet med DSB samt andre statslige og lokale myndigheder, der forberedte ødelæggelser af jernbaner, derunder de to jyske længdebaner og nu også større vejbroer. Hæren havde sammen med søværnet planlagt spærring af færge- og andre havne, bl.a. ved klargjort sænkning af færger og andre fartøjer. Fra slutningen af 1930-erne havde hæren som nævnt forstået den strategiske betydning af flyvepladserne ved Ålborg, herunder ikke mindst den nye, store civile lufthavn vest for byen. Ud over de praktiske militære virkninger af en opstilling af en sikringsstyrke, ville 7 måneders anstrengelser i meget høj grad have øget beredskabet ved mentalt at forberede styrkerne på, hvad der kunne ske. Fra krigens start forsøgte hærens ledelse konstant, uden resultat, at få regeringen til at gennemføre sådanne foranstaltninger.

Samtidig med at Værnemagtsplanlæggere i Tyskland begyndte at overveje en operation mod Norge og Danmark, foreslog hærledelsen etablering af et hjemmевærn, der kunne lukke det åbne land bag de små hærstyrker med overvågning og bevogtning. Men alle forslag forblev ubesvarede, herunder også

forslagene til netop de foranstaltninger, der ville have gjort det klart for de tyske planlæggere, at det ikke var givet, at man kunne få rådighed over den danske infrastruktur så hurtigt som nødvendigt for operationerne mod Norge. Dvs. foranstaltninger, som *måske* kunne have ledt til, at man ikke tog risikoen så kort tid før den krævende operation mod Frankrig. Men regeringens afvisning af alle forberedelser hvilede på dens helt grundlæggende fejlopfattelse, at en småstats defensive - i politikernes øjne under alle omstændigheder ineffektive - forsvarsforberedelse ville virke provokerende ved at vise fjendtlig hensigt, og derfor øge risikoen for et angreb. De forsøgte aldrig at sætte sig i de krigsførende, hårdt engagerede stormagters sted

Det er langt fra sikkert, at en gentagelse af 1. Verdenskrigs robuste danske neutralitetsforanstaltninger ville have haft som resultat, at den tyske ledelse havde opgivet operationen mod Skandinavien i foråret 1940. Hitlers strategiske beslutninger hvilede sjældent på en nøgtern risikovurdering, da deres primære formål var at sætte den militære ledelse på plads. Men ved ikke at sikre neutraliteten og ved intakt at stille den afgørende infrastruktur til rådighed for den nazistiske krigsmagt til angrebet mod Norge og krigen mod Storbritannien, indledte Danmark reelt det opportunistiske samarbejde med onskaben, som man så fortsatte i de efterfølgende besættelsesår. Vort nationale renommé blev kun lidt bedret af, at Churchill på grund af sin beundring for Boernes og ireren Michael Collins indsats mod briterne fejlagtigt troede, at folkelige modstandsbevægelser kunne yde et væsentligt bidrag til svække tyskernes kontrol over kontinentet, og derfor hjalp til med etableringen af de demokratiske dele af den danske modstand. Sømandene og modstanden hjalp på samvittigheden. Selvransagelsen kom aldrig. Som i 1920 kunne vi i 1945 og igen i 1989 konstatere, at vi på grund af andres indsats havde held til ikke kun at blive belønnet efter indsats.